

โครงการ 1 อปท. 1 สวนสมุนไพร เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 28 กรกฎาคม 2567
องค์การบริหารส่วนตำบลไชยบุรี
อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

1. ชะพลู

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Piper sarmentosum* Roxb.

ชื่อสามัญ : Wildbetel Leafbush

วงศ์ : PIPERACEAE

ชื่ออื่น : นมวา (ภาคใต้) ผักปุนา ผักพลูนก พลูลิง (ภาคเหนือ) เย่เท้ย (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ล้มลุก ลำต้นทอดคลานไปตามพื้นดิน สูง 30-80 เซนติเมตร ลำต้นสีเขียว มีไหลงอกเป็นต้นใหม่ มีรากงอกออกตามข้อ ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ แผ่นใบบาง ผิวใบเรียบสีเขียวเข้มเป็นมัน ใบรูปหัวใจ กว้าง 5-10 ซม. ยาว 7-15 ซม. ปลายใบแหลม โคนใบเว้า ดอก ออกเป็นช่อที่ซอกใบรูปทรงกระบอก ดอกเล็กสีขาวอัดแน่นอยู่บนแกนช่อดอก ดอกแยกเพศ ผล เป็นผลสด กลม อัดแน่นอยู่บนแกน

ส่วนที่ใช้ : ผล ใบ ทั้งต้น ราก

2. กะเพรา

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Ocimum sanctum* L.

ชื่อพ้อง : *Ocimum tenuiflorum* L.

ชื่อสามัญ : Holy basil, Sacred Basil

วงศ์ : Lamiaceae (Labiatae)

ชื่ออื่น : กะเพราชน กะเพราขาว กะเพรา (ภาคกลาง) กอมก้อ กอมก้อดง (เชียงใหม่) อีตูไทย (ภาคอีสาน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้พุ่ม สูง 30-60 ซม. โคนต้นค่อนข้างแข็ง กะเพราแดงลำต้นสีแดงอมเขียว ส่วนกะเพราขาวลำต้นสีเขียวอมขาว ยอดอ่อนมีขนสีขาว ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้ามกัน รูปรี กว้าง 1-3 ซม. ยาว 2.5-5 ซม. ปลายใบมนหรือแหลม โคนใบแหลม ขอบใบจักเป็นฟันเลื่อย แผ่นใบสีเขียว มีขนสีขาว ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายยอด ดอกสีขาวแกมม่วงแดงมีจำนวนมาก กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกัน ปลายเรียวแหลม ด้านนอกมีขน กลีบดอกแบ่งเป็น 2 ปาก ปากบนมี 4 แฉก ปากล่างมี 1 แฉก ปากล่างยาวกว่าปากบน มีขนประปราย เกสรเพศผู้มี 4 อัน ผล เป็นผลแห้ง เมื่อแตกออกจะมีเมล็ด สีดำ รูปไข่

ส่วนที่ใช้ : ใบ และยอดกะเพราแดง ทั้งสดและแห้ง ทั้งต้น

สรรพคุณ :

1. แก้อาการคลื่นไส้ อาเจียน (เกิดจากธาตุไม่ปกติ)
2. ใช้แก้อาการท้องอืดเฟ้อ แน่จุกเสียดและปวดท้อง
3. แก้อาการและขับเหงื่อ
4. ขับพยาธิ
5. ขับน้ำนมในสตรีหลังคลอด
6. ลดไข้
7. เป็นยาอายุวัฒนะ
8. เป็นยารักษาหูด กลากเกลื้อน ต้านเชื้อรา
9. เป็นยาสมุนไพร ใช้ไล่ หรือฆ่ายุง
10. เป็นสมุนไพร ไล่แมลงวันทอง

3. ว่านหางจระเข้

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Aloe vera* (L.) Burm.f.

ชื่อพ้อง : *Aloe barbadensis* Mill

ชื่อสามัญ : Star cactus, Aloe, Aloin, Jafferabad, Barbados

วงศ์ : Asphodelaceae

ชื่ออื่น : หางตะเข้ (ภาคกลาง) ว่านไฟไหม้ (ภาคเหนือ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ล้มลุกอายุหลายปี สูง 0.5-1 เมตร ลำต้นเป็นข้อปล้องสั้น ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกเรียงเวียนรอบต้น ใบหนาและยาว โคนใบใหญ่ ส่วนปลายใบแหลม ขอบใบเป็นหนามแหลมห่างกัน แผ่นใบหนาสีเขียว มีจุดยาวสีเขียวอ่อน อวบน้ำ ข้างในเป็นวุ้นใสสีเขียวอ่อน ดอก ออกเป็นช่อกระจุกที่ปลายยอด ก้านช่อดอกยาว ดอกสีแดงอมเหลือง โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 6 แฉก เรียงเป็น 2 ชั้น รูปแตร ผล เป็นฝับริ้วประสวย

ส่วนที่ใช้ : ยางในใบ น้ำวุ้น เนื้อวุ้น และเหง้า

สรรพคุณ :

ใบ - รสเย็น ตำผสมสุรา พอกฝี

ทั้งต้น - รสเย็น ดองสุราดื่มขับน้ำคาวปลา

ราก - รสขม รับประทานถ่ายโรคนอนใน แก้มุตกิต

ยางในใบ - เป็นยาระบาย

น้ำวุ้นจากใบ - ล้างด้วยน้ำสะอาด ฝานบางๆ รักษาแผลสดภายนอก น้ำร้อนลวก ไฟไหม้ ทำให้แผลเป็นจางลง ดับพิษร้อน ทาผิวป้องกันและรักษาอาการไหม้จากแสงแดด ทาผิวรักษาสิวฝ้า และขจัดรอยแผลเป็น

เนื้อวุ้น - เหน็บทวาร รักษาริดสีดวงทวาร

เหง้า - ต้มรับประทานแก้หนองใน โรคมุตกิต

4. สะระแหน่

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Mentha cordifolia* Opiz ex Fresen

วงศ์ : Labiatae

ชื่อสามัญ : Kitchen Mint

ชื่ออื่น : มักงะระ สะแน (ภาคใต้) สะระแหน่สวน (ภาคกลาง) หอมด่วน (ภาคเหนือ)

ลักษณะ : ไม้ล้มลุก เลื้อยแผ่ไปตามดิน ลำต้นสี่เหลี่ยม สีเขียวแกมม่วงน้ำตาล แตกกิ่งก้านมาก ใบ เดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีค่อนข้างกว้าง กว้าง 1.5-2.5 ซม. ยาว 2-3 ซม. ผิวใบขน ขอบใบหยักฟันเลื่อย มีกลิ่นเฉพาะ ดอก ช่อ ออกเป็นกระจุกที่ซอกใบ ผล เป็นผลแห้ง ไม่แตก

ประโยชน์ : ตำรายาไทยใช้ทั้งต้นสดกินเป็นยาขับลม แก้ปวดท้อง จุกเสียด แน่นเฟ้อ ขี้เทา ขับแก้ปวดหัว ดมแก้ลม ทาแก้ฟกบวม

5. ผักไผ่น้ำ

ชื่อสมุนไพร	ผักไผ่น้ำ
ชื่ออื่นๆ	ผักแพว (อีสาน) พริกม้า (โคราช) ผักไผ่ (เหนือ) หอมจันทร์ (อยุธยา) จันทน์โฉม จันทน์แดง
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Polygonum odoratum</i> Lour.
ชื่อพ้อง	<i>Persicaria odorata</i>
ชื่อวงศ์	Polygonaceae
สรรพคุณ	

ตำรายาไทย **ทั้งต้น** รสเผ็ดร้อน ช่วยให้เจริญอาหาร ช่วยขับลมในกระเพาะอาหาร **ใบ** คั้นผสมกับเหล้า ทาแก้กลากเกลื้อน และผื่นคัน กินเป็นยาขับลมขึ้นเบื้องบน **ราก** ใช้แก้ริดสีดวง แก้ปวดเมื่อยตามร่างกายและข้อกระดูก รักษาหิด ไ้ แก้ปวดท้อง แก้ท้องมาน ท้องเฟ้อ แก้กระเพาะอาหารพิการ แก้อุจจาระพิการ แก้เส้นประสาทพิการ **ดอก** ใช้ขับเหงื่อ แก้เลือดคั่งขึ้น รักษาโรคปอด แก้ปวดท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อ **ใบ** รับประทานสด กินกับน้ำพริก ลาบ แหนมเนือง (อาหารเวียดนาม) **ยอดอ่อนและใบอ่อน** มีกลิ่นหอมฉุน ช่วยดับกลิ่นคาวเนื้อสัตว์

6. ตะไคร้

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cymbopogon citratus* Stapf.

ชื่อสามัญ : Lemon Grass, Lapine

วงศ์ : Poaceae (Gramineae)

ชื่ออื่น : จะไคร้ (ภาคเหนือ) ไคร (ภาคใต้) คาหอม (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ห่อวตะโป (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

หัวสิงโต (เขมร-ปราจีนบุรี) ตะไคร้แกง (ทั่วไป)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ :

ส่วนที่ใช้ :

ทั้งต้น เก็บได้ตลอดปี ล้างให้สะอาด ใช้สดหรือผึ่งให้แห้งในที่ร่ม เก็บไว้ใช้

ราก เก็บได้ตลอดปี ล้างให้สะอาด ใช้สด ใบสด

สรรพคุณ :

ทั้งต้น

1. รสขม สุมขุม แก้หวัด ปวดศีรษะ ไอ
2. แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ แน่นจุกเสียด ขับลมในลำไส้ บำรุงไฟธาตุ
3. ทำให้เจริญอาหาร แก้ปวดกระเพาะอาหาร แก้ท้องเสีย
4. แก้ปวดข้อ ปวดเมื่อย ฟกช้ำจากหกล้ม ขาบวม น้ำ
5. แก้โรคทางเดินปัสสาวะ นิ่ว ขับปัสสาวะ ประจำเดือนมาผิดปกติ
6. แก้ปัสสาวะเป็นเลือด แก้โรคหิด

ราก

1. แก้เสียดแน่น แสบบริเวณหน้าอก ปวดกระเพาะอาหารและขับปัสสาวะ
2. บำรุงไฟธาตุ ขับปัสสาวะ แก้นิ่ว แก้ปัสสาวะพิการ
3. รักษาเกลื้อน แก้อาการขัดเบา

ใบสด - มีสรรพคุณช่วยลดความดันโลหิตสูง แก้ไข้

ต้น - มีสรรพคุณเป็นยาขับลม แก้ผมหดคลาย เป็นยาช่วยให้ลมแบ่งขณะคลอดลูก ใช้ดับกลิ่นคาว แก้เบื่ออาหาร บำรุงไฟธาตุให้เจริญ แก้โรคทางเดินปัสสาวะ นิ่วปัสสาวะพิการ แก้หนองใน

7. ขิง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Zingiber officinale* Roscoe

ชื่อสามัญ : Ginger

วงศ์ : Zingiberaceae

ชื่ออื่น : ขิงแกลง ขิงแดง (จันทบุรี) ขิงเผือก (เชียงใหม่) สะเอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ล้มลุก มีเหง้าใต้ดิน สีสน้ำตาลแกมเหลือง เนื้อในสีนวล มีกลิ่นเฉพาะ จะแทงหน่อหรือลำต้นเทียมขึ้นมาเหนือพื้นดิน ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ รูปขอบขนาน แกมรูปใบหอก กว้าง 1.5-2 ซม. ยาว 15-20 ซม. ขอบใบเรียบ แผ่นใบสีเขียวเข้มเป็นมัน ดอก ออกเป็นช่อ แทงออกจากเหง้าใต้ดิน ใบประดับเรียงเวียนสลับสีเขียวอ่อน ดอกสีเหลืองแกมเขียว ผล เป็นผลแห้ง ทรงกลม ขนาดประมาณ 1 ซม. เป็น 3 พู เมล็ดหลายเมล็ด

ส่วนที่ใช้ : เหง้าแก่สด ต้น ใบ ดอก ผล

สรรพคุณ :

เหง้าแก่สด

- ยาแก้อาเจียน
- ยาขมเจริญอาหาร
- ยาแก้ท้องขึ้น ท้องอืดเฟ้อ ขับลม
- แก้ไอ ขับเสมหะ บำรุงธาตุ
- สามารถต้านการเกิดแผลในกระเพาะอาหาร ลดอาการจุกเสียดได้ดี
- มีฤทธิ์ในการขับน้ำดี เพื่อย่อยอาหาร
- แก้ปากคอเปื่อย แก้ท้องผูก
- ลดความดันโลหิต

ต้น - ขับผายลม แก้อาการจุกเสียดแน่นเฟ้อ แก้นิ่ว บำรุงไฟธาตุ แก้อาการจุกเสียด ช่วยย่อยอาหาร ฆ่าพยาธิ แก้อาการปวด บิด แก้อาการปวด แก้อาการท้องร่วงอย่างแรง แก้อาเจียน

ใบ - แก้โรครำเคา ขับผายลม แก้นิ่วแก้เบาซัด แก้อาการจุกเสียด บำรุงไฟธาตุ ช่วยย่อยอาหาร ฆ่าพยาธิ แก้อาการปวด บิด ขับลมในลำไส้

ดอก - ทำให้ชุ่มชื้น แก้อาการโรครำเคา ฆ่าพยาธิ ช่วยย่อยอาหาร แก้อาการจุกเสียด บำรุงไฟธาตุ แก้นิ่ว แก้อาการเบาซัด แก้อาการปวด บิด

ผล - แก้ไข้

8. ข่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Alpinia galanga* (L.) Willd.

ชื่อสามัญ : Galanga

วงศ์ : Zingiberaceae

ชื่ออื่น : ข่าหยวก ข่าหลวง (ภาคเหนือ) , กฏกกโรหิณี (ภาคกลาง)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ล้มลุก สูง 1.5-2 เมตร เหน้ามีข้อและปล้องชัดเจน ใบ เดี่ยว เรียงสลับ รูปใบหอก รูปวงรีหรือเกือบขอบขนาน กว้าง 7-9 ซม. ยาว 20-40 ซม. ดอก ช่อ ออกที่ยอด ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบดอกสีขาว โคนติดกันเป็นหลอดสั้นๆ ปลายแยกเป็น 3 กลีบ กลีบใหญ่ที่สุดมีริ้วสีแดง ใบประดับรูปไข่ ผล เป็นผลแห้งแตกได้ รูปกลม

สรรพคุณ :

เป็นยาแก้ท้องขึ้น ท้องอืดเฟ้อ ขับลม

แก้อาหารเป็นพิษ

เป็นยาแก้ลมพิษ

เป็นยารักษากลากเกลื้อน โรคผิวหนัง ติดเชื้อแบคทีเรีย เชื้อรา

วิธีและปริมาณที่ใช้ :

รักษาท้องขึ้น ท้องอืด ท้องเฟ้อ ขับลม แก้ท้องเดิน (ที่เรียกโรคป่วง) แก้บิด อาเจียน ปวดท้อง

ใช้เหง้าข่าแก่สด ยาวประมาณ 1-1 ½ นิ้วฟุต (หรือประมาณ 2 องคุลี) ตำให้ละเอียด เติมน้ำปูนใส ใช้น้ำยาต้มครั้งละ ½ ถ้วยแก้ว วันละ 3 เวลา หลังอาหาร

รักษาลมพิษ

ใช้เหง้าข่าแก่ๆ ที่สด 1 แ่ง ตำให้ละเอียด เติมห่อโรงพอให้แน่นๆ ใช้ทั้งเนื้อและน้ำ ทาบริเวณที่เป็นลมพิษบ่อยๆ จนกว่าจะดีขึ้น

รักษากลากเกลื้อน โรคผิวหนัง

ใช้เหง้าข่าแก่ เท้าหัวแม่มือ ตำให้ละเอียดผสมเหล้าโรง ทาที่เป็นโรคผิวหนัง หลายๆ ครั้งจนกว่าจะหาย

9. กุ้ยช่าย

ชื่อสมุนไพร กุ้ยช่าย

ชื่ออื่นๆ/ชื่อท้องถิ่น ผักไม้กวาด (ภาคกลาง), หอมแป้น (ภาคเหนือ), ผักแป้น (ภาคอีสาน), กุ้ยฉ่าย (จีน)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Allium tuberosum* Rottler ex Spreng.

ชื่อสามัญ Chinese chives, Garlic chives, Leek, Chinese leek, Oriental garlic.

วงศ์ ALLIOIDEAE

ประโยชน์และสรรพคุณกุ้ยช่าย

ช่วยขับน้ำนม

ช่วยเสริมสร้างสมรรถภาพทางเพศ

แก้ท้องอืดเป็นเลือด

ช่วยบำรุงเลือด

ช่วยบำรุงไต

แก้หวัด

ช่วยแก้ปัสสาวะเป็นเลือด

ช่วยขับลมในกระเพาะ

แก้จุก

แก้ปวดบวม และเคล็ดขัดยอก

แก้หอบเลือดบริเวณท้อง

ช่วยป้องกัน และลดความเสี่ยงของโรคมะเร็งต่างๆ ช่วยลดระดับคลอเรสเตอรอลในเลือด

ช่วยบำรุงกำหนด

แก้อาการแน่นหน้าอก

แก้เลือดกำเดาออก

ช่วยบำรุงกระดูก

ช่วยขับน้ำตม

แก้ไอ

แก้อาการท้องอืดท้องเฟ้อ

แก้ริดสีดวงทวาร

แก้หนองใน

แก้ไข้ใน

แก้แมลงสัตว์กัดต่อย

10. หัวใจสีม่วง

ชื่อไทย หัวใจสีม่วง

ชื่ออื่น หัวใจราหู

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Tradescantia pallida* (Rose) D. Hunt.

ชื่อวงศ์ COMMELINACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลักษณะวิสัย

เป็นไม้เลื้อยคลุมดิน ลำต้นทอดเลื้อย ทุกส่วนอวบน้ำและมีขนปกคลุม มีถิ่นกำเนิดในประเทศเม็กซิโก

ลักษณะใบ

ใบเป็นใบเดี่ยว รูปรีถึงรูปขอบขนาน ปลายใบแหลม โคนใบสอบ แผ่นใบสีม่วงเข้ม

ลักษณะดอก

ดอกออกที่ยอดระหว่างกาบใบ มีกลีบดอก 3 กลีบ ออกดอกสีชมพูหรือชมพูอมม่วง

สรรพคุณ

นิยมปลูกเป็นไม้ประดับแปลงกลางแจ้ง สำหรับฟอกอากาศในห้อง หรือใช้คลุมผิวดินให้ตัดกับสีเขียวของสนามหญ้า มีสรรพคุณช่วยต้านอนุมูลอิสระ และกำจัดสารพิษออกจากร่างกาย

11. ว่านตีนตะขาบ

ชื่อไทย

ว่านตะขาบ

ชื่ออื่น

ว่านตะเข็บ ว่านตีนตะขาบ เพว ตะขาบปีนกล้วย ต้นตีนตะขาบ

ชื่อวิทยาศาสตร์

ชื่อวงศ์

POLYGONACEAE

ลักษณะวิสัย

เป็นพรรณไม้ขนาดเล็ก ลำต้นเป็นปล้อง ๆ ลักษณะกลมโต เมื่อลำต้นสูงขึ้นจะกลายเป็นไม้เลื้อย ยาวได้ประมาณ 7-10 ฟุต

ลักษณะใบ

ใบออกติดกันเป็นปีกสองข้าง จากโคนถึงยอด ดอกคล้ายตะขาบ

สรรพคุณ

รักษาหนูน้ำหนวก รักษาอาการฟกช้ำ บวม เคล็ดขัดยอก ถอนพิษตะขาบและแมงป่องได้

12. ขมิ้นชัน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Curcuma longa* L.

ชื่อสามัญ : Turmeric

วงศ์ : Zingiberaceae

ชื่ออื่น : ขมิ้น (ทั่วไป) ขมิ้นแกง ขมิ้นหยอก ขมิ้นหัว (เชียงใหม่) ขมิ้น หมิ้น (ภาคใต้)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ล้มลุก อายุหลายปี สูง 30-90 ซม. เหง้าใต้ดินรูปไข่มีแขนงรูปทรงกระบอก แตกกอด้านข้าง 2 ด้าน ตรงกันข้ามเนื้อในเหง้าสีเหลืองส้ม มีกลิ่นเฉพาะ ใบ เดี่ยว แทงออกมาเหง้าเรียงเป็น วงซ้อนทับกันรูปใบหอก กว้าง 12-15 ซม. ยาว 30-40 ซม. ดอก ช่อ แทงออกจากเหง้า แทรกขึ้นมาระหว่าง ก้านใบ รูปทรงกระบอก กลีบดอกสีเหลืองอ่อน ใบประดับสีเขียวอ่อนหรือสีนวล บานครั้งละ 3-4 ดอก ผล รูป กลมมี 3 พู

ส่วนที่ใช้ : เหง้าแก่สด และแห้ง

สรรพคุณ :

1. เป็นยาภายใน
 - แก้อท้องอืด
 - แก้อท้องร่วง
 - แก้อโรคระเพาะ
2. เป็นยาภายนอก
 - ทาแก้ผื่นคัน โรคผิวหนัง พุพอง
 - ยารักษาชันนะตุและหนังศีรษะเป็นเม็ดผื่นคัน